

Socialisme		
Menneskesyn	Samfundsopfattelse	Syn på statens rolle
Mennesket er et socialt og arbejdende væsen, som formes af samfundet og er afhængig af fællesskaber.	Det nuværende kapitalistiske samfund er præget af interessekonflikt og klassekamp mellem arbejdsgivere og lønmodtagere. Derfor vil det kapitalistiske samfund gå under, og der vil opstå et socialistisk samfund.	Den socialistiske stat skal være stor og stærk, og den skal overtage ejerskabet af virksomhederne og forsøge aktivt at skabe lighed og velstand for alle borgere. Den skal desuden udrydde de gamle liberale og kapitalistiske idéer.
Kommunisme		
Menneskesyn	Samfundsopfattelse	Syn på statens rolle
Mennesket er et socialt og arbejdende væsen, som formes af samfundet og er afhængig af fællesskaber. I disse vil det enkelte menneske tage vare på og hensyn til alle andre mennesker.	Organisk samfundsopfattelse. Det kommunistiske samfund er et klasseløst samfund, hvor der ikke er interessekonflikter og klassekamp.	Staten bliver overflødig og dør bort.

stå. Kommunismen er – ifølge Marx – et klasseløst samfund, hvor det enkelte menneske tager hensyn til hele samfundet, og ikke bare tænker på sig selv. Når mennesket er så hensynsfuldt, så er der ikke længere brug for en stat. I det kommunistiske samfund vil staten derfor dø bort, og enhver yder efter evne og nyder efter behov. Man har diskuteret, om Marx opfattede det kommunistiske samfund som en utopi eller som historiens endepunkt. I dag findes der således socialistiske politiske partier, der ikke sigter mod et kommunistisk samfund, og der findes kommunistiske partier, der fortsat mener, kommunismen er en mulighed. Selv om der er mange forskellige socialistiske retninger i dag, så har de fleste det til fælles, at de tager udgangspunkt i den kritik af kapitalismen, som Marx søsatte, og på en eller anden måde

argumenterer for, at staten skal sikre en høj grad af lighed mellem borgerne i samfundet.

5.5 Ideologiske forgreninger

I dag udgør de klassiske politiske ideologier (liberalisme, konservatisme og socialisme) nogle grundlæggende opfattelser af mennesket, samfundet og staten, men den sociale virkelighed, de politiske mål og statens midler har ændret sig i takt med samfundsudviklingen og den politiske debat. Derfor er der sket en ”knopskydning” fra de gamle ideologier. Det vil sige, at der er opstået en række forgreninger eller varianter af dem. Vi omtaler her de mest centrale for dansk politik i nyere tid.

Socialliberalisme

Socialliberalisme opstod cirka samtidig med, at Karl Marx kritiserede liberalism og det kapitalistiske samfund. John Stuart Mill (1806-1873) var manden bag den teoretiske udformning af socialliberalismen. Ligesom Marx kunne han også sagtens se problemer i det industrisamfund, der havde udviklet sig, men hans kritik er langt mindre vidtgående end Marx'. Mill havde samme menneskesyn og samfundsopfattelse som den klassiske liberalisme, så han mente – modsat Marx – at man kunne nøjes med at justere på statsmagtens rolle, så den blev lidt større og stærkere: Den skulle kort sagt regulere mere på samfundet end natvægterstaten. Økonomisk tager socialliberalismen udgangspunkt i den liberalistiske antagelse om, at fri markedsøkonomi er den mest effektive måde at fordele ressourcerne på.

Men socialliberalisterne hævder – ligesom socialisterne – at det frie marked har nogle indbyggede problemer. Socialliberalismen mener ikke, at fri konkurrence nødvendigvis vil føre til øget velstand for alle, men kun for dem, der er konkurrencedygtige på arbejdsmarkedet – samfundets svageste vil så at sige *ikke* få glæde af Adam Smiths usynlige hånd. Desuden vil forbrugere og virksomheder på et frit marked sandsynligvis kun tage hensyn til deres egne egoistiske interesser, hvilket kan føre til et overforbrug, der ikke tager højde for, at fremtidige generationer skal kunne nyde de samme goder. Staten bør derfor kompensere for de indbyggede fejl ved at give de svageste økonomisk hjælp og sikre en bæredygtig udvikling. Flere danske partier vil i dag

kunne betegnes som socialliberale, blandt andet blev Radikale Venstre startet på et socialliberalt grundlag i 1905.

Socialkonservatisme og nationalkonservatisme

Socialkonservatisme har det til fælles med socialliberalismen, at den er kritisk over for den frie markedsøkonomi. Ifølge socialkonservatismen vil fri konkurrence være en tilstand, hvor alle borgere på en eller anden måde kæmper mod hinanden, og derfor kan liberalismen ikke sikre konservatismens mål om et stabilt og harmonisk samfund. Statens rolle er derfor at sikre en vis styring af markedet, så konflikterne ikke truer samfundet med opløsning.

Nationalkonservatismen er en retning inden for konservatismen, som synes at have genvundet noget af sin styrke op gennem 2010'erne. Nationalkonservatismen bygger grundlæggende på konservatismens klassiske værdier om erfaringer, traditioner, hierarki, autoritet og orden. Særligt det *nationale* betones kraftigt, fordi nationen og særlig nationalstaten opfattes som den eksistentielle ramme om det danske historiske, kulturelle og sociale fællesskab, som giver mennesket et tilhørsforhold og værdi. Uden nationalstaten vil de erfaringer og traditioner, som danner grundlag for den danske kultur, erodere, og det danske samfund, som vi kender det, gå i opløsning. Med sit stærke fokus på nationalstaten er den danske nationalkonservatisme ofte skeptisk over for samarbejdet i EU. Partiet Dansk Folkeparti er et eksempel på et nationalkonservativt parti, hvilket tyde-

ligt afspejles i partiets kritiske holdninger til EU og i bekymringen vedrørende indvandring. Også Det Konservative Folkeparti og partiet Nye Borgerlige har nationalkonservative holdninger.

Socialdemokratisme

I slutningen af 1900-tallet blev socialismen delt i to forskellige bevægelser – revolutionær og reformistisk socialisme.

Socialdemokratisme er en form for reformistisk socialisme, der tager udgangspunkt i, at det kapitalistiske samfund skal ændres med demokratiske midler. Desuden accepterer socialdemokratismen det frie marked, men argumenterer samtidig for, at staten skal regulere markedet og sikre alle borgere rimelige livsbetingelser, for eksempel uddannelse og sygesikring. Altså det, der forstås ved en velfærdsstat. Socialdemokraterne er selvfølgelig det danske parti, der tager afsæt i socialdemokratismen. Som vi så hos både socialliberalismen og socialkonservatismen, så var der tale om forgreninger, hvor man på visse stræk har bevæget sig væk fra moderideologierne. Det danske socialdemokrati synes derimod omvendt at have bevæget sig mere væk fra sine socialistiske rødder og i retning af både mere socialliberalisme og mere nationalkonservatisme.

Revolutionær socialisme

I modsætning til socialdemokraternes reformistiske udlægning af socialismen hævder **revolutionære socialister**, at overgangen fra det kapitalistiske samfund til det socialistiske samfund kun

kan foregå ved omfattende politiske og økonomiske ændringer, og hvis det er nødvendigt, kan man blive nødt til at anvende vold. Enhedslisten og forskellige kommunistiske partier har opfattet sig selv som revolutionære socialister, men "revolutionen" er i dag skrevet ud af Enhedslistens partiprogram, og Enhedslisten arbejder i dag inden for rammerne af den reformistiske socialisme.

Neoliberalisme

Mens socialliberalistiske, socialkonservative og socialdemokratiske tænkere forener forskellige ideologier, så er der andre ideologiske tænkere, der har forsøgt at genformulere de oprindelige klassiske ideologier i en nutidig sammenhæng. Det gælder blandt andet for **neoliberalisme**. Den amerikanske filosof Robert Nozick (1938-2002) har således formuleret tanker, der i tidens løb også har inspireret danske politikere – hovedsagelig i partier som Venstre og Liberal Alliance. Nozick tager udgangspunkt i liberalismens antagelse om, at mennesket er ukrænkeligt og frit, og fremhæver, at mennesket altid bør opfattes som et mål og aldrig som et middel til andres succes. Konsekvensen er derfor, at mennesket aldrig må tvinges til noget, men altid frivilligt skal indgå aftaler. Nozick sammenligner derfor skatteopkrævning med statstyveri og slaveri, fordi borgerne ikke frivilligt vil betale til alle statens aktiviteter. Hvorfor skal pensionister over skatten for eksempel betale til unges SU? Pensionisterne får jo ikke selv glæde af, at staten giver SU til folk under uddannelse. Neoliberalismen mener helt bog-

Unge me
dringern

staveligt
være ab

Grønn

De tre k
økonom
Uenighe
nås, han
vendes, c
sourcer s
tager ikk
dygtig uc
skal være
være en g
miljøet o
mål er at
mennesk
bevares c
grønne d

Unge mennesker demonstrerer for at få politikerne til at gøre mere for at bekæmpe klimaforandringerne. De unge gjorde folketingsvalget i 2019 til et klimavalg.

staveligt, at statens rolle i samfundet bør være absolut minimal.

Grønne ideologier

De tre klassiske ideologier ser alle gerne økonomisk vækst og øget velstand. Unigheden om, hvordan dette skal opnås, handler om, hvilke midler der anvendes, og hvordan fordelingen af ressourcer skal være. *Grønne ideologier* indtager ikke det synspunkt. Her er *bæredygtig udvikling* det vigtigste. Hvis der skal være økonomisk vækst, så skal det være en grøn vækst, der tager hensyn til miljøet og klimaet. Det klare politiske mål er at indrette samfundet og den menneskelige leveform, så naturen kan bevares og muligvis endda styrkes. Den grønne dagsorden kom virkelig ind i

dansk politik med folketingsvalget i 2019. Det blev kaldt *klimavalget*, fordi emner som grøn omstilling og reduktion af CO₂-udledning optog vælgerne mere end de øvrige politiske emner. De danske politiske partier måtte derfor forholde sig til klimaspørgsmålet, der ivrigt blev diskuteret i løbet af valgkampen, og de fleste partier udformede selv grønne profiler og mærkesager.

Grønne ideologier indeholder ofte også ønsket om et mere *balanceret og harmonisk forhold mellem fritid og arbejde*. Som alt andet i naturen opfattes mennesket som en organisme, og menneskeligt liv bør derfor indrettes efter menneskets natur. Det betyder blandt andet, at det forhastede tempo, som det senmoderne menneske drøner af sted med, er en helt forkert måde at indrette

tilværelsen på. Grønne ideologier argumenterer derfor for bæredygtighed i livet som sådan og kan for eksempel også fokusere på at arbejde for at reducere arbejdstiden, mindske den økonomiske vækst samt nedsætte hastigheden i samfundet generelt for at bevare og forbedre økosystemet og menneskets livsbetingelser. Meget af den stress, som rammer mennesker i både Danmark og rundt om i verden og gør dem syge, vil ifølge grønne ideologier kunne mindskes betragteligt, hvis samfundet blev indrettet på en langt mere bæredygtig måde.

Nationalisme

Nationalisme er en politisk ideologi, som forsvarer nationalstaten, det nationale fællesskab og de nationale værdier. Ifølge nationalister er nationen det vigtigste politiske fællesskab for mennesket. Det er nationen, der giver borgerne kulturel identitet og nationalfølelse, som er en følelse af kærlighed til 'hjemlandet'. Det kaldes også for fædrelandskærlighed eller patriotisme, og ifølge nationalister gør det, at man føler sig hjemme i et bestemt kulturelt fællesskab, for eksempel med særlige traditioner, normer, sprog og værdier. Nogle former for nationalisme kan blive til det, vi kalder for chauvinisme, hvor andre nationer og befolkningsgrupper anses for mindre værdifulde eller ringere udviklet. Her ses andre nationer som en potentiel trussel eller som nogle, man legitimt kan udnytte, udelukke eller ligefrem bekæmpe. Nazismen i Tyskland i 1930'erne og 1940'erne var et eksempel på *radikal chauvinistisk nationalisme*.

Andre nationalister hævder blot, at nationale fællesskaber er betydningsfulde for alle mennesker verden over, og derfor vil alle i princippet befinde sig bedst i et nationalt fællesskab. På den måde er alle nationer vigtige for alle velfungerende stater, borgere, politiske systemer og kulturer. Den udlægning af nationalisme vil typisk argumentere for, at en mangfoldighed af nationer (bevarelse af nationerne) er bedst, så mennesket kan finde sig til rette i lige den nationale identitet, som man føler sig nærmest knyttet til, og derfor kan nationer godt leve side om side i fredelig sameksistens.

5.6 Populisme

Populisme er ikke en traditionel sammenhængende ideologi, men snarere en politisk strømning. En populist hævder at tale folkets sag og indtager politiske standpunkter med enkle løsninger på komplicerede problemer. Enkle løsninger vinder nemt popularitet i befolkningen. Populisme er *anti-elitær*, hvilket betyder, at den vender sig mod eliterne i samfundet. Populistiske politikere kritiserer derfor ofte autoriteter i samfundet, for eksempel eksperter, magthavere, medier eller magtfulde politikere. Populistisk politik behøver hverken at være realiserbart (altså at det kan gennemføres) eller faktisk eller lægge op til politisk samarbejde.

Populisme er ofte udtryk for politikerledede og modstand mod systemet, og derfor forstærker populistiske konflikter i samfundet eller skaber helt nye konflikter. Derfor vil vi ofte opleve, at populistiske politikere har skarpe stemmer i den politiske debat, og deres retorik skaber